

Viens kakis no upes izpeldēs

Kādi būs Latvijas meži pēc gadiem piecdesmit, ievērojamā mērā atkarīgs arī no Latvijas mežu zinātnes institūta "Silava" pētniekiem, jo viņu rekomendācijas ņem vērā tie, kas mūsu valstī veido meža apsaimniekošanas politiku. Par meža zinātnieku panākumiem un rūpēm žurnālistu Voldemāra Krustiņa un Anitas Jaunbelzeres saruna ar mežzinātnes institūta "Silava" direktoru Dr. silv. JURĢI JANSONU.

– Kāds noskaņojums šobrīd valda meža zinātnieku aprindās?

J. Jansons: – Ārkārtīgi labs. Nesen biju jaukāks lapsu medībās Kurzēmē. Privātajos mežos kūpēja ugunsgrūku dūmi un rūca traktori. Cilvēki rosījās, strādāja. Mēs ikdienā pat neaizdomājamies, cik milzīga nozīme ir meža aktivitātēm Latvijā. Meži ir tie, kas kustina dzīvi laukos – līdzīgi kā grāvis kustina ūdeni mežos, un meži tāpēc aug desmit reižu labāk.

– Vai meža zinātnieki strādā kā uzņēmēji, piedāvājot savu produktu tirgū, vai arī viņiem darbu nodrošina valsts pasūtījums?

– Mēs esam neatkarīgi, valsts dibināts un mūsu pašu veidots un uzturēts institūts. Cik veiksmīgi mēs piedalāmies projektu konkursos un sadarbojamies ar nozares uzņēmumiem, tik mums tā labklājība arī ir. Tiešais valsts finansējums nepārsniedz 25% no kopējā institūta finansējuma.

– Ko meža zinātnes institūts "Silava" no šīs neatkarības ir guvis?

– Mēs viegli pārdzīvojām krīzi, kā neliels, mobils organisms elastīgi reaģējam uz visām briesmām, kas nāca līdz ar valsts budžeta samazināšanu. Finansējums nozarei no Meža attīstības fonda divu gadu laikā samazinājās par 98%, šķiet, ka meža zinātnei vajadzēja izputēt, bet tas nenotika. Institūta neatkarība ir visa pamatā, un lielākais drauds mums ir šīs neatkarības zaudēšana, institūta maksīgā likvidēšana, pievienojot kaut kam. Ja vienu kaķi iemet ūdenī, tas kaut kā izķepurosies, bet, ja sasiens kopā un iemet desmit kaķus, izķepuroties būtu daudz grūtāk. Īpaši tad, ja daži no kaķiem vēl iedomātos, ka ir citiem priekšnieki. Mūsu piedāvātais produkts – jaunas zināšanas – ir pieprasīts.

– Kas pieprasa jūsu pētījumus?

– Mūsu pētījumu galvenais adresāts ir meža nozare. Zinātne nozarei ir vajadzīga, lai būtu kam prasīt risinājumus, rekomendācijas. Mēs varam pamatot, ka mežs pēc gadiem piecdesmit Latvijā būs produktīvāks, stumbri taisnāki, resnāki, mēs varam pamatot, kāpēc mežos varētu un vajadzētu saimniekot intensīvāk. Latvijas meža zinātnes telpa ir liela, "Sila-

KARĪNAS MIEŽĀJAS FOTO

Jurģis Jansons: "Latvijas zinātnes telpā nozari atbalstošām zinātnēm pievēršas tikai tāpēc, ka nozares pašas par to izmisīgi cinās."

va" strādā tajā sektorā, kas saistīts ar mežu audzēšanu. Notikumus mežā mēs vērtējam vismaz 20 – 50 gadus uz priekšu.

Institūts strādā arī saistībā ar meža nekoksnes vērtībām. Piemēram, medību tematiku, vilku un lūšu medībām Latvijā. Daudzi uzskata, ka tās ir pašsaprotamas, bet pietiek ar vienu ES direktīvu, lai mēs to vairs nedrīkstētu darīt. Varētu, bet nedrīkstētu. Tāpēc zinātnieki izpēta, ka lielo plēsēju fauna un populācija Latvijā ir pietiekami liela, un pamato, ka mēs to drīkstam apsaimniekot ar medībām. Mednieki ar mūsu secinājumiem rēķinās. Medību saimniecības aspektā pētām arī jomas, kas konfliktē: meža dzīvnieku un kokaudžu attiecības. Mednieki grib, lai mežs ir pilns ar briežiem, bet mežsaimnieki grib, lai mežu var normāli izaudzēt, lai masveidīgi negrauzē jaunaudzēs mizu un dzinumus.

– Kas meža zinātniekus šobrīd satrauc visvairāk?

– Tas, ka Latvijas zinātnes telpā tautsaimniecību atbalstošām zinātnēm pievēršas tikai tāpēc, ka nozares pašas par to izmisīgi cinās. Valsts zinātnes plānošanas procesā praktisko, pielietojamo un vietējo ražošanu atbalstošo zinātņu lomu ir tendence nepamanīt.

Skumji ir tas, ka zinātnes menedžments valstī totāli, nevajadzīgi birokratizējas. Šobrīd mēs vienu ikmēneša degvielas rēķinu apmaksājam četrpadsmit maksājumos, jo to pieprasa Ministru kabineta noteikumi. Tam visam lieki vajag tērēt milzīgu darba laiku un spēku.

Deklarācijā par Valda Dombrovska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbī-

bu tika iekļauta ļoti svarīga lieta – apņemšanās veicināt izglītības, zinātnes un uzņēmējdarbības sinerģiju. Kas notiek pašreiz? Meža nozares zinātniskās institūcijas strādā pie Meža un ūdens resursu valsts nozīmes pētniecības centra izveides, kura pamatā ir zinātniskās infrastruktūras iegāde par ES struktūrfondu līdzekļiem. Šo procesu regulē 2010. gada beigās pieņemti Ministru kabineta noteikumi. Pretēji valdības deklarācijai šie noteikumi paredz absurdu praksi – jo lielāka zinātnes sadarbība ar tautsaimniecību (tātad – uzņēmējdarbību), jo mazāka tai atbalsta intensitāte, un otrādi – ja zinātnē nav līgumdarbu ar komerciālo sektoru, atbalsta intensitāte ir vislielākā. Mums nav saprotama šāda pieeja.

Mums šķiet, ka nozares vajadzības ir tās, kas nosaka mežzinātnes vērtību. Šajā jomā mēs esam stipri, bet šobrīd vairāk izmantojam Eiropas struktūrfondu finansējumu, kas ir pieejams. Lai to saņemtu, viens no vērtējuma kritērijiem ir pētnieku starptautiskās publikācijas. Mēs savai tautsaimniecības nozarei divas reizes gadā piedāvājam zinātnisko rakstu krājumus latviešu valodā, bet viņi tos nelasa, viņiem vajag skaidrus risinājumus un rekomendācijas, nevis zinātniskus rakstus. Kāpēc svešvalodā iespīestu publikāciju sindroms Latvijā tiek uzskatīts par kaut kādu kvalitātes rādītāju? Sanāk, ka mēs iegūtās zināšanas atdodam pasaulei par velti, nevis taupām un izmantojam savas valsts konkurētspējas palielināšanai.

Mēs varam piedāvāt elementāru kritēriju zinātņu nozaru prioritātēm – sa-

saistīt zinātnei ar tautsaimniecības nozarēm, pieprasīt zinātnes līdzdalību tajās un vienlaikus nozaru vērtējumu zinātnei. Tad viss nostātos savās vietās.

– Vai nākotnē Latvijā būs arī egļu meži?

– Tas ir ļoti aktuāls jautājums. Vidēja vecuma egļu audzes nikuļo un pat iet bojā. Latvijā viss ir kārtībā ar priedēm, bērziem, apsem, alkšņiem, bet ar eglēm ne. Mēs nezinām, kāpēc, tikai nojausām. Egle dabiski veido dažāda vecuma mežus, tā neaug viena vecuma audzē. Septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados vienvecuma egļu audzes, kādu dabā nav, tika stādītas milzīgās platībās, to bija viegli izdarīt, egles negrauzā meža zvēri, un pirmajos 20 – 40 gados tās bija ārkārtīgi produktīvas. Bet mēs nevaram cerēt tās audzēt līdz astoņdesmit gadu vecumam, tas neizdodas. Šim audzēm jāpiemēro intensīvs apsaimniekošanas režīms, un četrdesmit gados tās jācērt nost. To vietā jāliek produktīvas, sākotnēji retas jaunaudzes. Ir liela uzdrīkstēšanās atzīt šo fundamentālo mežsaimniecisko kļūdu un radikāli mainīt egļu audzēšanas režīmu, negaidot, kad šīs audzes juks un bruks, tās sagrauzīs kukaiņi un salauzīs vējš. Meža ekosistēma, protams, arī tad bojā neaizies un pastāvēs mūžīgi, bet kokaudei nebūs nekā kopīga ar mūsu saimnieciskajām vēlmēm.

– Vai no meža monitoringa otrā cikla mēs varam gaidīt arī kādu pārsteigumu?

– Šāds pārsteigums jau bija monitoringa pirmajā ciklā, kad uzzinājām, ka ikgadējais krājas pieaugums ir 25 milj. kubikmetru un

meži aizņem 56% no Latvijas. Šobrīd mēs esam sākuši otro ciklu un, kad to pabeigsim, tad zināsim par Latvijas meža resursiem visu: cik pieaug, cik atmirst, cik nocērt. Milzīgu pārsteigumu, domāju, nebūs.

Meža monitorings turpinās, kaut arī bijušas finansējuma problēmas. Lai šo darbu nepārtrauktu, vienu brīdi pat daļēji subsidējam to no institūta. Šobrīd meža nozare mums ir palīdzējusi atrisināt darba turpināšanu.

Uz monitoringa bāzes strādājam pie algoritmiem, ar kuru palīdzību varēs aprakstīt nākotnes mežu, ja cirtisim tādu vai citu daudzumu un atjaunosim tādas vai citas koku sugas. Zinātnieki nepieņems lēmumu, kā mežu labāk apsaimniekot, to pieņems tie, kam tas jāpieņem. Meža zinātnieki pateiks, kā uz nākotnes mežu atsauksies dažādi apsaimniekošanas veidi. Šobrīd mēs esam tuvu tam, lai varētu izrēķināt, kāds mežs būs nākotnē, un varbūt arī būs secinājums, ka jācērt vairāk. Meža ciršana pati par sevi noteikti nav slikta, ja tā vietā tiek atjaunotas ražīgākas un kvalitatīvākas audzes.

Meža audzēšana līdz brīdim, kad no kokiem var iegūt zāgbaļķus, ir Latvijas mežsaimniecības pamats. To var ļoti viegli nojaukt, samazinot ciršanas diametru.

Skumji ir tas, ka zinātnes menedžments valstī totāli, nevajadzīgi birokratizējas.

– Latvijai mežu izciršana nedraud?

– Kā to ņem – ja neaiztiek Latvijas mežsaimniecības pamatus, tad nedraud. Taču idejas gruzd dažādas, arī par to, ka būtu jāsamazina cērtamo koku caurmērs galvenajā cirtē. Tas mums ir strikti noteikts un pamatots ar zāgbaļķu dimensijām. Meža audzēšana līdz brīdim, kad no kokiem var iegūt zāgbaļķus, ir Latvijas mežsaimniecības pamats, kuru var ļoti viegli nojaukt, samazinot ciršanas diametru. Skandināvi audzē mazas dimensijas, jo viņiem ir papīrrūpniecība un mežsaimniecība strādā tā, lai šīm rūpniecībām būtu izejvielas. Latvijā tā nav – mēs audzējam baļķus, un šo pieeju vajadzētu sargāt visiem spēkiem. Zāgbaļķi visos laikos bija un būs interesantāki par tehnoloģisko koksni. Skuju koku, no kura iznāks baļķis, nevar izaudzēt cilvēka apzinīgās dzīves laikā. Latvijā tagad strādājam ar iepriekšējo paaudžu izaudzēto un darām visu iespējamo, lai nākamās paaudzes strādātu ar mūsu radīto. Tā jau ir tā ilglaicīgā mežu apsaimniekošana, kuras pamati šobrīd Latvijā tiek ievēroti. Ja viss notiek saskaņā ar to, mēs nevaram teikt, ka Latvijas meži tiek izcirsti.

– Cik vērti ir Latvijas meži? Vai Latvija varētu savus parādus atmaksāt, norēķinoties par tiem ar mežiem?

– Tas nav vienkāršs rēķins. Mežs ir intensīvi jāapsaimnieko un jāūstur, jāvairo tā vērtība, nevis jāpārdod. Es varētu nosaukt, piemēram, četrus miljardus latu, taču tā ir meža nākotnes vērtība, ietverot ekoloģisko, sociālo, t. s. sabiedrības vērtību, izdalīto skābekli, piesaistīto CO₂. Šo manu rēķinu iespējams viegli apgāzt – tāpat kā es apgāzīšu jebkuru citu rēķinu. Ir vismaz 70 dažādas faktoru un pieņēmumu grupas, kas šo aprēķinu ietekmē. Makšķerkāta lieluma kokam jaunaudzē šodien koksnes vērtība ir maza, bet pēc kāda laika tā būs liela, un tas nāks tā koka vietā, kuru šodien nocērt. Primitīvi jau šo vērtību var izrēķināt – valsts mežos koksnes krāja ir kādi 320 miljoni m³. Vai, to visu nocērtot, valsts varētu atmaksāt parādu? Un vai, noguldot šo naudu Citadeles vai Šveices bankā, Latvija iegūtu vairāk nekā tagad, kad tos apsaimnieko "Latvijas valsts meži" – domāju, noteikti ne.

ANITA JAUNBELZERE